

ЗОРИЦА РАДУЛОВИЋ (Никшић)

СТИЛСКИ КАЛАМБУРИ У ВИЈЕСТИМА ИНФОРМАТИВНОГ ТИПА

Информативне вијести, по правилу, пружају информацију, обавијест, саопштење, извјештај и њихов циљ је превасходно правилан пријем код перципијента. Успјешан пренос информације подразумијева прецизну и јасну формулацију преносиоца поруке и, као повратну спрегу, њен јасан и недвосмислен пријем. Информисање, дакле, као обавјештавање, достављање у *званичном облику* података о некоме или о нечему претпоставља формалан, економичан и званичан стил. Информација, с обзиром на своје конкретно, одређено значење мора бити концизна, без сувишних епитета и сличних декорација. Она, по правилу, има увијек предметно (референцијално) значење и не укључује неки посебан људски однос, емоцију или реакцију. Овај вид комуникације подразумијева когнитивну (сазнајну) функцију, а да би веза или општење између пошиљаоца и примаоца поруке била остварена на најбољи могући начин, порука која се преноси, и са појмовне и са материјалне стране мора имати неку форму, и то форму примјерену датој говорној ситуацији, и посебно сврси која се говорном активношћу жели постићи. Из тог разлога одређена језичка средства могу бити или добро или лоше изабрана, тј. прикладна и неприкладна кад су у питању поједини домени употребе језика.

Није новина да одређени функционални стилови, као посебни тематски варијетети, посједују као најупадљивију одлику – специфичну, разрађену и систематизовану терминологију и фразеологију по којима се лако препознају. Па, конкретно, и кад је у питању информисање, као комуникацијски домен употребе језика, примјетна је појава да неке лексичке везе и комбинације прерастају у клишее непрекидним понављањем или пак срastaњем и окоштавањем њихових елемената.

Информисање претпоставља денотативно, дакле примарно, неутрално и експлицитно значење ријечи и ту конотације нијесу пожељне, чак су неприкладне и непримјерене. Међутим, варијабилност језика и у овом домену често доводи до појаве да ријечи одређеног конкретног значења

добијају секундарна значења путем метафоричког преноса. Тако и у информативним вијестима налазимо елементе метафоризације (пренесених и фигуративних значења), персонификовања, перифрастичних конструкција, синестезије и многих других стилских средстава која у овом виду комуникације не само да нијесу неопходна, не само да немају ефекта него редовно представљају баласт, нешто што оптерећује и замагљује информацију и, по правилу, поприма ефекте супротне очекиваним. У том смислу створени су и склопови типа: *прва рунда разговора, високи гости из Велике Британије, саопштио је Кабинет Предсједника, нанесени су значајни губици, преходна Југославија, контактирали су Штаб, кључни закључак и сл.*¹

Изрази и синтагме овога типа су учестали и свакодневни, пратећи дио информативних извјештаја, иако неуобичајени, постали су толико обични да су попримили статус незамјенљивих. Они се као клиширане, устаљене и окамењене фразе упорно и грчевито његују² и никоме не пада на памет да нешто озбиљније поради можда на њиховој престилизацији. А ако се само мало замислимо над склоповима овога типа, увидјећемо колико двосмислености, нелогичности и забуне они носе.

Тако нпр. синтагме *прва, друга* или већ не знам која *рунда разговора* у конструкцијама типа: *Предвиђене су двије рунде разговора <...> вијести о окончању прве рунде преговора* – представљају заиста „бисер” информативних извјештаја. У нашем језичком осјећању рунда се везује искључиво и само за борилачке вјештине, означавајући једну од фаза или етапа у борби. Можда су неки разговори заиста у одређеном смислу борба, одмјеравање снага; ипак све то не обавезује на праћење разговора кроз рунде. Међутим, иако крајње незграпна и неприродна, то је толико одомаћена и усвојена синтагма да се нико не усуђује да је промијени. Јер, забога, фаза разговора, етапа разговора, па чак и круг разговора, у току разговора, приликом разговора и сл. – све то никако не покрива или не на прави начин, оно што значи и означава рунда разговора. А како је и откуда рунда са борилачких арена доспјела у кабинете, заиста је тешко докучити. Истина, у преносном значењу³ рунда може означавати један круг преговора у међународним односима, али то не оправдава метафорички пренос овога типа при *информисању* као систему обавјештавања *свих грађана*, што значи и оних који немају и не морају имати слуха за стилске обрте типа метафоре, перифразе и синестезије и код којих се, усљед таквих наноса, неминовно и перципирање компликује.

¹ Фигуративна значења и нелогична комбинаторика чине ове форме неприкладним за дату говорну ситуацију, непримјереним информисању које подразумева јасно, прецизно и недвосмислено извјештавање, те у том смислу углавном не одговара својој сврси.

² Из тог разлога, на жалост, и ми смо унапријед свјесни узалудности свега овога, и већ сјутра и убудуће поново ћемо слушати и *рунда разговора, и високи гости, и преходна Југославија*, и све то укомпоновано и по неколико пута у оквиру истог извјештаја. Јер, мало ко ће показати слуха за ово, а још мање воље и интересовања да нешто мијења.

³ Љубо Мићуновић. *Савремени лексикон стварних речи*. Нови Сад – Никшић, 1988, стр. 486.

Необично се доимају и конструкције типа: *високи гост из Велике Британије, високи функционер министарства иностраних послова, високи југословенски функционери.*

Синтагмом *високи гост (високи функционер)* неоспорно метафорично хоће да се укаже на то да се ради о уваженом госту (уваженом функционеру), међутим зашто се умјесто ове комбинације употребљава управо претходно наведена, заиста је тешко објаснити. Јер, синтагма *високи гост (високи функционер)* је неоспорно двосмислена и као метафора неприкладна за једну информацију.

Сличне овима су и конструкције: *први човек* југословенске амбасаде у Бону, *први човек* свјетске мировне организације и сл., у којима редни број *први* (као у претходнима придјев *високи*) метафорички указује на квалитет некога у највишем смислу, али носи и елементе необичности и двосмислености.

У информативним вијестима, запажамо, у оптицају је читав дијапазон термина за један те исти појам типа: *избјеглице, расељена лица, исељена лица, ѓрогнаници, ѓрогнани, невољници.* Ова несумњиво богата синонимична⁴ употребљава се из стилских разлога, да би се избјегла учестала понављања једне те исте ријечи или пак због тога што ниједан од ових термина у правом смислу не покрива оно што одређује, не одговара ономе што треба да значи, па се на тај начин, у пружању могућности избора, тражи неки адекватан облик и најповољније рјешење. Исти случај имамо и у склоповима типа: *бивша Југославија, некадашња Југославија, претходна Југославија.* Да ли је овдје у питању бјежање од једноличности или пак трагање за правим термином, питање је за себе. У сваком случају сматрамо да новокомпонована синтагма *претходна Југославија* (према семантичком одређењу *претходник* је онај што је непосредно пред другим у временском или просторном смислу, што претпоставља неки континуитет и настављање) има најмање шанси да се избори за статус најбоље.

Мишљења смо да је у конструкцијама типа: *Нанијели су им значајне губитке у живој сили и техници; Већ сада се може говорити о значајном броју жртва – придјев значајан* употријебљен као синоним придјеву *знајан* који би, свакако, овдје боље пристајао.

Наиме, ове двије ријечи уопште нијесу синоними; *значајан* је синоним за *важан, бијан, а знајан*, у нашем језичком осјећању⁵ одређује нешто у смислу квантитета и синониман је са *велик*. Можда само облик ових ријечи може да завара и упути на истовјетност, док семантички они имају

⁴ Синонимија се овдје схвата као релативан појам јер „правих и потпуних синонима има веома мало или их уопште нема ако се узму у обзир финије семантичке нијансе, и стилске вредности и разлике у употреби” (Р.Бугарски. *Увод у општу лингвистику*. Београд – Нови Сад, 1989, 140).

⁵ У *Синонимима и сродним речима српскохрватског језика*, Београд, 1974, стр. 895, ова два термина су третирана као синоними, са чиме се не можемо сложити.

јасно диференцирана значења. Наведени примјери би обичнији били у форми: *Нанијели су им знатне (велике) губитке; Већ сада се може говорити о знатном (великом) броју жртва.* А да се у конструкцијама овога типа заиста мисли на квантитативност, показују и форме које се могу чути паралелно са претходнима, нпр.: *Хрватима су нанијели велике губитке у људству и техници.* То је доказ да ријечи значајан у овим конструкцијама и оваквим контекстима нема мјеста.

У прилично честим конструкцијама типа: *Изјавио је да неће бити било каквих покушаја; Новинарима није дат било какав коментар* – имамо погрешну употребу замјенице уз негацију. Наиме, кад хоће да се одрекне да се било чега тиче оно што се у једној реченици износи, употребљавају се одричне замјенице⁶, дакле: *Изјавио је да неће бити никаквих покушаја; Новинарима није дат никакав коментар, а не опште, као у наведеним примјерима, које се тичу или више појмова или једног ма којег од њих.*

Посебну групу конструкција које се могу чути у информативним вијестима чине конструкције типа: *Званични Париз цијени да Срби у Босни поштују задату ријеч; Команда НАТО-а цијени веома озбиљно ситуацију у Босни; Све што је посљедица неразумног вођења националне политике – цијени Предсједник Југославије; У том контексту Црна Гора високо цијени улогу Руске Федерације.* У наведеним конструкцијама глагол *цијени*, који значи „придавати високу цијену или вриједност некоме или нечему, уважавати, поштовати, хвалити, славити, величати неког или нешто”⁷ сем у посљедњој: *Црна Гора високо цијени улогу Руске Федерације*, мада и она може бити дискутабилна – неправилно је употребијен. Наиме, дати контекст недвојбено упућује на то да је глагол *цијени*, као глагол несвршеног вида са јасним семантичким одређењем, употребијен у функцији глагола свршеног вида – *оцијени* са значењем „судити, просудити, измјерити вриједност нечега и о томе донијети одлуку, оцјену”. Стекли смо утисак, а на то упућује и презентирана грађа, да, када у реченици треба употребијети перфекат, онда нема двојбе и нема грешке, нпр.: *Резултати индустријске производње су задовољавајући – оцијенио је предсједник Владе.* Међутим, када контекст захтијева употребу презента, јављају се проблеми. Налази се да је несвршени вид од глагола *оцијени* управо глагол *цијени*, а не једино исправан *оцјењивати*. Да је у питању очигледно пропуст ове врсте, дакле непознавање облика несвршеног вида глагола *оцијени*, потврђују и наведени примјери, који би са употребом глагола *оцјењивати* у датом контексту били обичнији и једино правилни (*Званични Париз оцјењује да Срби у Босни поштују задату ријеч; Команда НАТО-а веома озбиљно оцјењује ситуацију у Босни; Све што је посљедица неразумног вођења националне политике – оцјењује предсједник Владе.*)

На свој начин дискутабилне су и конструкције типа: *Припадници Уједињених нација су јуче контактирали Штаб. Контакт* (лат.) у семанти-

⁶ М. Стевановић. *Савремени српскохрватски језик*. I. Београд, 1981, 301.

⁷ *Синоними и сродне речи српскохрватског језика*, 92.

чком одређењу значи „додир, везу два или више лица, њихов узајамни рад, усмјеравање дјеловања, повезаност, општење, саобраћај”⁸. Према самој дефиницији *контакт* означава везу (заједницу) два или више лица, дакле има социјативни карактер, па отуда и рекција глагола *контактирајући* подразумева и захтијева искључиво употребу инструментала, дакле не *контактирајући некога*, већ *контактирајући с неким*. Сматрамо да је овај необичан склоп усвојен аналогично према склопу *консултовајући некога*, који се такође често чује у наведеном облику без обзира на то што је обичнија форма *консултовајући се са неким* из разлога што *консултовајући* (лат.) значи „савјетовати се, разговарати, чути мишљење стручњака из неке области, упоредити мишљења”⁹, што значи опет на неки начин обиљежава заједницу и рекцијски захтијева употребу инструментала. Па ако би се глагол *консултовајући* и могао третирати као дворекцијски, глагол *контактирајући* ипак има јасну и прецизну рекцију.

Елемената сувишности и непотребног баласта има у конструкцијама типа: *У разговору је извршена размјена мишљења*. Пречишћена и престилизована ова конструкција би била обичнија у форми: *У разговору су размјењена мишљења*. Такође ни у реченици: *Холбрук наставља најоре за мировно рјешење кризе у Босни* нијесмо сигурни да је синтагма *настављајући најоре* на мјесту. Напор као тјелесна, духовна или умна снага која се улаже да се нешто постигне ипак је апстрактан појам, неприкладан и необичан за допуну глаголу *настављајући*, па би природније и обичније за овај контекст било: *Холбрук наставља активности...*

Необичност своје врсте представља и конструкција: *<...> како је саопштио кабинети Предсједника Републике*. Персонификовањем смо добили једну заиста чудну комбинацију која се могла избјећи употребом форми: *обавијестили су из кабинета, јављено је из кабинета* и сл.

Дужни смо поменути и синтагме типа: *Предсједничка тирка, утакмица знања* и сл. које на неки начин представљају метафоризиране склопове и дјелују заиста необично и нелогично. У информативним вијестима могу се чути и конструкције као: *То је један од кључних закључака данашњег сасџанка*, гдје заједнички основински дио придјева и именице коју овај одређује умањује стилску вриједност наведене конструкције. Умјесто синтагме *кључни закључак* боље би звучало: *најважнији закључак, главни закључак* и сл.

Конструкције: *Биће предвиђена армајтура или архитектура сировођења тих договора; У Крајини хрватски национализам се распојасао и руши све пред собом* – оптерећене су, зарад неких стилских ефеката, сликовитости и пластичности, непотребним изразима и метафорама које се у овом и оваквом контексту доимају заиста смијешно и необично. А све је ово

⁸ Љубо Мићуновић. *Савремени лексикон стираних речи*, 288.*

⁹ Исто. 288.

могло бити исказано у форми: *Биће предвиђен начин сировођења ших договора. У Крајини хрвајски национализам је узео маха...*

Специфична је и конструкција: *Холбрук данас љућује у Сарајево да би љокушао да љриближи сџав о мировном љроцесу у Босни*. Како је у овој реченици и откуда доспјела конструкција са потенцијалом умјесто модалног презента на који једино и упућује дати контекст (*Холбрук данас љућује у Сарајево да љокуша да љриближи сџав о мировном љроцесу*) заиста је нејасно. Извјесно је само да комбинације овог и сличног типа вријеђају иоле осјетљиво ухо и да разлоге за ове неприкладне језичке склопове треба приписати управо недостатку лингвистичке културе која подразумијева основна теоријска знања о језику и која је као таква, поред културе говора и културе слушања, једна од компоненти језичке културе.

И, нешто као закључак. Наиме, да би могао да дјелује на начин примјерен цијелој лепези својих функција, језик мора да посједује велику мјеру растегљивости и прилагодљивости¹⁰. Али, да би уопште могао да функционише, он мора у својој основи да буде формалан систем, тј. да у својим различитим манифестацијама ипак поштује одређена правила.

Извјесно је пак да се, у сталном међудејству језичких структура и говорних процеса, тај систем непрекидно нарушава. Доказ за ово је и грађа презентирана у нашем реферату, при чијем сакупљању смо се ограничили на садржаје информативног карактера у емисијама Радија Црне Горе. Наглашавамо да су овом приликом представљене конструкције, бар у већем дијелу, врло честе, препознатљиве и готово уобичајене у наведеном средству информисања, мада их ни остали информативни центри нијесу поштеђени. Јер то је, слободни смо рећи, готово један клише, модел који се слијепо и без отпора слиједи. Одговорност за ове и сличне језичке и стилске недоследности морамо приписати једнако свим посленицима у информативним кућама – дакле, и уредницима, и новинарима, и репортерима, лекторима и спикерима. Свако од њих понаособ, али и сви заједно, морали би тежити ка томе да садржај који преносе буде разумљив, недвосмислен, стилски прикладан, једном ријечју – да одговара својој сврси.

Дакле, неопходно је усредсређено радити на обликовању једног истински савременог модела култивисаног, урбаног језичког израза и на његовању кохерентног, логичног и економичног изражавања, што и јесу претпоставке информисања као посебног вида и домена комуникације.

¹⁰ Р. Бугарски. *Увод у ошћу лингвистичку*, 67.

Зорица РАДУЛОВИЧ

СТИЛИСТИЧЕСКИЕ КАЛАМБУРЫ В ПЕРЕДАЧАХ
ИНФОРМАЦИОННОГО ХАРАКТЕРА

Резюме

В данной работе мы попытались указать на некоторые стилистические особенности, характерные для средств массовой информации как особого вида и области коммуникации. Хотя, как правило, в передачах информационного характера используются элементы формального, экономичного, официального стиля, безо всяких украшательств, все же мы являемся свидетелями того, что тексты передач, представленные в наших информационных программах, далеко отступают от задуманной модели.

Очень часто в этих текстах содержатся различные метафорические обороты, переносные значения, стилистические алогизмы, необычные словосочетания, нетипичные конструкции, ненормативная комбинаторика и т.п., что влечет за собой непонимание, неправильное, иногда двусмысленное восприятие информации.

В результате этого полученные языковые конструкции не соответствуют определенной речевой ситуации и не удовлетворяют цели получения ясной, точной и недвусмысленной информации.

